

КЛАСТЕРНО-КООПЕРАТИВНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА

О. Г. Булуй, к. е. н., доцент

Житомирський національний агроєкологічний університет

Досліджуються мережеві структури у вітчизняному аграрному секторі. Обґрунтовано місце кооперативних та кластерних структур в агробізнесі. Представлено можливу структура аграрного кластера.

Постановка проблеми. Розвиток інформаційно-комунікаційних та мережевих технологій формує нове середовище для економічної діяльності. Домінуючою ознакою в новій економіці є вільний доступу до інформації й рівність суб'єктів господарювання, а рушієм економічного зростання – наукові дослідження й інновації. В такій економіці забезпечується легке та з мінімальними витратами контактування з будь-якою компанією чи індивідумом. Здійснюється легкий обмін знаннями, ідеями, досвідом, ноу-хау тощо. Все більше створення доданої вартості в галузі забезпечується через комунікацію, обмін інформацією та знаннями через мережеві технології.

Змінилась ситуація і на ринку праці, який став глобальним та характеризується значними міграційними процесами працівників. Суттєвих змін зазнав і ринок капіталів. Очевидно, сучасний агробізнес повинен відповідати рівню розвитку продуктивних та виробничих відносин. Мають бути сформовані можливості для швидкого впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво, забезпечуватися значна креативність середовища, підтримуватися висока його інноваційність, мають бути створені умови для залучення фахівців та молоді в аграрний сектор. Реалізувати такі завдання можливо за умови побудови агробізнесу на мережевих принципах, де інформаційно-комунікаційні технології є основним каналом передачі інформації, а кооперативи та кластери стають його важливими структурними елементами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасні теоретичні та практичні аспекти розвитку кооперації знайшли відображення у працях вітчизняних вчених економістів-аграрників: В. Зіновчука, М. Маліка, А. Пантелеймоненка, П. Березівського, Ф. Горбоноса, Л. Молдаван, Ю. Ушкаренко, Г. Черевка, В. Юрчишина та багатьох інших. Проте дослідження аграрних кластерів, незважаючи на значну прогресивність, у вітчизняній економічній думці висвітлені недостатньо. Окремі аспекти кооперативно-кластерних структур в аграрному секторі знайшли відображення в працях Р. Смоленюка [2], Кундеуса О. [3], М. Лендела [1]. Незважаючи на значну кількість і

різноплановість проведених досліджень, потребують подальших обґрунтувань організаційні аспекти створення та функціонування кластерів в аграрному секторі.

Мета та методика дослідження. Метою дослідження є формування моделі кластерно-кооперативної структури аграрного сектора.

Виклад основного матеріалу. Новітній період розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні стартував з прийняттям у 1997 році закону України «Про сільськогосподарську кооперацію». Закон регламентував правові, організаційні, економічні та фінансові особливості створення та діяльність кооперативів в сільському господарстві. Оскільки закон розроблявся і приймався в період трансформацій господарського механізму, зміни організаційно-правових форм господарювання, реорганізації колективних сільськогосподарських підприємств, то в новому на той час законі знайшли відображення дві організаційно-правові форми кооперативів. За задумом авторів закону, колективні сільськогосподарські підприємства, активи яких формувалися їх працівниками, мали трансформуватися у сільськогосподарські виробничі кооперативи, де кожен працівник одночасно виступає його співвласником. Проте реформування, як правило, носило формальний характер і не призводило до якісних змін в структурі власності та відповідно мотивації до праці його працівників. Прогнозовано, що з плином часу кількість сільськогосподарських виробничих кооперативів постійно зменшувалась.

Тернистим був шлях становлення й сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи створювалися селянськими та фермерськими господарствами, а також сільськогосподарськими підприємствами для надання послуг переважно членам такого кооперативу. Метою їх діяльності було зменшення витрат та/або збільшення доходів членів цього кооперативу під час провадження ними сільськогосподарської діяльності чи захисту їхніх економічних інтересів. Важливими аспектами діяльності обслуговуючих кооперативів є: обов'язковість участі членів кооперативу у його діяльності; надання послуг переважно членам кооперативу за собівартістю; формування майна кооперативу на пайовій основі; забезпечення взаємодопомоги та співробітництва; добровільності вступу та безперешкодного виходу з кооперативної організації, збереження господарської та юридичної самостійності кожним членом кооперативу.

Аналіз внутрішнього механізму кооперативних організацій свідчить що вони мають ознаки мережевих структур. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи організаційно, інформаційно, господарськи поєднують різних сільськогосподарських товаровиробників. Одночасно одна і та сама особа може брати участь у діяльності кількох кооперативів. Всі члени кооперативу рівні завдяки принципу рівного права голосу. Кооперативні підприємства також надають своїм членам інформаційно-консультативну та організаційну допомогу.

Мережеві організації – це організації, які використовують в управлінні виробництвом і бізнесом мережеві зв'язки, відносини і технології. В підприємницькій мережі колективні зусилля засновані на добровільній взаємодії її учасників на основі об'єднання їх інтересів, ресурсів, компетенцій та можливостей. Мережа об'єднує незалежні, самостійні суб'єкти для досягнення конкретних власних інтересів через реалізацію спільної для всіх місії, що дає можливість кожному досягти свого, не дублюючи і не підміняючи діяльність один одного.

Новим видом мережевих структур є кластери. В кластерах активізуються інноваційні процеси, посилюється застосування наукових досягнень, формується конкурентне середовище. В кластерах підприємства отримують кращий доступ до більшої кількості постачальників матеріальних ресурсів та послуг, до кваліфікованої робочої сили, до швидкої передачі знань і навичок. В кластерах компанії фокусуються на тому, що вони роблять краще. Вони можуть виробляти більше ніж виробляють поодиночі. В кластерах значно кращим є доступ до інформації, знань, ноу-хау. В кластерах зменшуються витрати на транзакції. Кластери стають центрами інноваційного розвитку де вирішуються не лише економічні, але й соціальні проблеми регіонального (місцевого) значення.

Під кластером розуміють скупчення підприємств на певній території, які пов'язані технологічно, а також тих, що працюють в суміжних сферах доповнюючи діяльність основної групи чи ядра кластера (рис. 1). Практичним досвідом підтверджується значний економічний ефект від діяльності кооперативних підприємств. Очевидно розширення інтеграційних зв'язків між суб'єктами господарювання, що зацікавлені в успішному функціонуванні певної територіально-виробничої системи і особливо залучення науково-дослідної інфраструктури спроможне генерувати значно більші економічні та соціальні ефекти. Такі структури стають більш конкурентоздатними, мають вищу адаптивну здатність та стійкість до зовнішніх впливів.

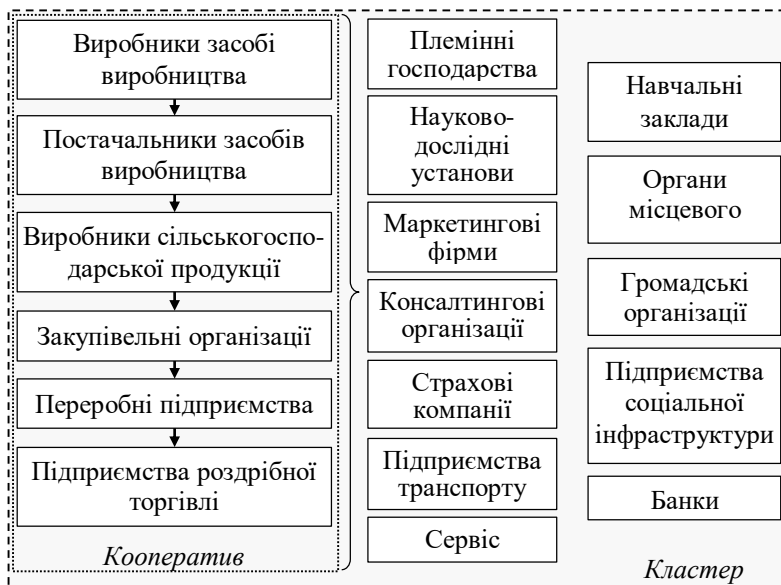

Рис. 1. Структура аграрного кластера

Позитивний ефект від кооперації та кластеризації в аграрному секторі полягає в тому, що один або кілька виробників, досягаючи конкурентоспроможності на ринку поширює позитивний вплив на найближче оточення – постачальників, переробну сферу, конкурентів, споживачів. А успіхи оточення, у свою чергу, впливають на подальше зростання конкурентоспроможності даної фірми. Результатом такого взаємовигідного співробітництва стає кластер – співтовариство фірм, пов'язаних галузей, що взаємно сприяють зростанню конкурентоспроможності один одного [2, с. 45].

Проте нині в Україні існують певні проблемні моменти, що заважають швидкому поширенню кластерних структур в аграрному секторі. Серед основним стримуючих чинників слід виділити:

- недостатня довіра серед підприємців та бажаючих створити мережеві структури у зв'язку з можливостями фінансових шахрайств, викраденням ідей тощо;
- відсутність національної та регіональної політика підтримки кластерів;
- наявність фінансових перешкод.

Висновки. Таким чином, в аграрному секторі існують значні перспективи щодо впровадження мережевих структур. На сьогодні

найбільш перспективними слід вважати кооперативні організації та кластери. Сільськогосподарські кооперативи покликані надати послуги, які нераціонально чи неможливо отримувати виробниками сільськогосподарської продукції самостійно, забезпечити товаровиробників необхідним рівнем матеріально-технічного забезпечення та збуту готової продукції, а також сприяти інформаційному та консультативному супроводу аграрного виробництва. Кластери створюються з метою перетворення сільських територій на регіональні центри наукових досліджень, інновацій, забезпечення формування конкурентоздатних регіональних агровиробничих систем. В кластерах формується дієва система державно-приватного партнерства, забезпечується зміцнення кадрового потенціалу та підтримується соціальний розвиток.

Список використаних джерел

1. Розвиток кооперативних відносин в аграрному секторі України : монографія / Лендел М. А., Збарський В. К., Талавира М. П., Газуда Л. М. К. : Вид-во НУБіП України, 2016. 307с.
2. Кундеус О. М. Особливості розвитку інтеграційно-кластерних процесів в АПК. Інноваційна економіка. 2014. № 6(55). С. 42–48.
3. Одінцов О. М. Формування регіонального агропромислового кластеру на базі кооперативного сектору економіки. Збірник наукових праць ЧДТУ. 2019. № 52. С. 12–20.
4. Про кооперацію : Закон України від 10 лип. 2003 р. № 1087-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/469/97-вр> (дата звернення 31.05.2019)
5. Про сільськогосподарську кооперацію : Закон України від 17 лип. 1997 р. № 469/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15> (дата звернення 31.05.2019)